

cseprő ügyek elvonassanak hatásköréből. A parlament ugyanis ma már nem az a kezdeményező testület, a mi volt. A népgyűlések, a sajtó ma már mind jobban a maguk számára foglalják le ezt a szerepet. Sokan belenyugosznak ebbe s azt hiszik, hogy a törvényhozás feladata kísérni, nem pedig irányozni a közvéleményt. Az illustis író nem osztja ezt a nézetet s nem örömmel látná, ha a parlament abdicálna arról a hivatásáról, hogy a nemzeti közélet vezére legyen.

— r — n.

* * *

«*Archives de l'anthropologie criminelle et des sciences pénales. Tome VII. 7-me année, Nr. 42.*»

Egyszerre több szám fekszik előttünk e Franciaország legelső criminalistái és törvényszéki orvosszakértői, *Lacassagne*, *Coutagne* és *Garraud* által szerkesztett hézagpótló vállalatból. A mult évi novemberi számra visszatérni késztet különösen *Bérard*, grenoblei államügyész jeles tanulmánya az anarchista büntettekről («*Les hommes et les theories de l'anarchie*»). A cikk actualitását tudvalevőleg a párisi ismételt anarchista merényletek adták meg. De *Bérard* hivatalos tanuja volt államügyészi minőségében az utóbbi tiz év alatt fölmerült majd minden anarchista bűnpörnek, kezdve a lyoni Théâtre-Bellecour-féle merénylettől, s így bő alkalma volt észleleteket és tapasztalatokat szerezni, melyeket most közvétesz. Ezen közvetlen tapasztalatokon alapuló meggyőződése, hogy a Ravachol-féle anarchista merénylőknek semmi közük sincs sem a sociológiához, sem a philosophiához, sem a politikához vagy közgazdasági theoriákhoz, csakis a büntető anthropologia foglalkozhatik velők. Közönséges büntettesek mindannyian, kik társadalmi eszmék álarcza alá rejtik őrült és közveszélyes cselekedeteiket.

Az efajta büntetteknek valóságos typusa volt Ravachol; hazug és kérkedő, a ki «pour la galerie» játszotta szerepét még akkor is, mikor feje volt koczkán. Egész élete és viselkedése merő «pose». «Ha el akarnám mondani, a mit tettem, arczképem benne lenne minden ujságban» — jegyezte meg egyik büntársának, s e szavak egész lelkületét fölfedik. Mikor vérpadra vitték is dalolt, de nem úgy, mint a hős girondisták, hanem mint a félénk

gyermek, a kin erőt vesz a borzalom, s hangjával akarja elűzni rémlátásait.

Az anarchista voltaképen nem egyéb, mint a *fin-de siècle* büntettes, a ki éppúgy felhasználja a tudomány modern vívmányait a gonoszra, mint a hogy mások az emberiség javára használják fel. A vadállat karmait kiszorította a küzdelemből a furkósbot, a furkósbotot a balta és bicsak, a baltát és bicsakot a revolver s a revolvért végre a dinamit. Ez a vadember harcza az életért, mely nem ismer idegen jogokat, s melynek borzasztó vallástételét ekkép formulázta Ravachol a bíróság előtt: «Én csak egy tudatlan munkás vagyok, de mert nyomorban éltem, jobban érzem, mint a gazdag polgár, megtorló törvényeitek igaztalanságát. Honnan veszitek a jogot, hogy egy embert megöljetek vagy becsukjatek, a ki az élet ösztönével születve, kénytelen elvenni azt, a mije nincs, hogy fentartsa magát? Dolgoztam, hogy éljek és eltartsam enyéimet; mindaddig, míg sem én, sem ők nem nélkülöztünk túlságosan, az maradtam, a mit ti becsületesnek neveztek. Azután beállt a munkahiány s vele az éhség. És ekkor késztetett a természet nagy törvénye, az a parancsszó, mely nem tűr ellentmondást, az életfentartás ösztöne, hogy elkövessem azokat a büntetetteket és vétségeket, melyeket szememre hánytok, s melyekért a felelősséget elvállalom».

Mit jelentenek e szavak egyebet, mint azt, hogy Ravachol sem különbözik semmiben más nagy gonosztevőktől, s nem cselekedett nemesebb indokokból, mint azok. Nála, mint másoknál, egyformán a civilizálatlan emberi természet mélyén szendergő vadállat az, mely cselekszik. Ugyanaz a hajlam az, melynek ösztöne vakságában az állat engedelmeskedik, mikor éhsége hajtja, hogy fölfalja a nálánál gyöngébbeket. Az igazság, az emberi társadalom, a jog tagadása ez — folytatja az értekező — s így rokon a büntettes a bestiával.

És az anarchisták voltaképen nem is törekesznek semminek javítására vagy reformálására. Csak a pusztitáson jár eszök. Míg a többi iskolák többé-kevésbé megvalósítható eszményt tűznek maguk elé, ők teljességgel nem tudják, mit akarnak. Céljük csak a rombolás minden áron és minden úton-módon, lopás, rablás, gyilkosság, gyujtogatás árán.

Mintegy tiz éve annak, hogy a gyűlöletnek ezeket a ködös teoriáit először kezdte prédikálni lapjában a Leman-tó partjain

egy nemes, de szenvedései alatt megtört álmodozó, Kropotkin herceg, kit a despotismus üldözött el hazájából. Az ő lapja, a «Droit social» dobta világba első ízben a «tettek propagandájának» iszonyú gondolatát, apologizálva a bűnt, útmutatást adva a dynamit készítésére és használatára, s felvilágosítást a robbantószerek gyártásának egész vegyészeti methodusáról. És jellemző, hogy a dynamit-forradalmárok tanai különösen a hadkötelezettség teljesítése küszöbén levő ifjak lelkében találtak hálás talajra, elhintve bennök a gyűlöletet az állami rend, az állandó hadseregek, sőt maga a haza eszméje ellen.

És ha vizsgáljuk, mik ezek a tanok, azonnal látni fogjuk, hogy az anarchisták tulajdonképen nem is reformokat követelnek. Előttük éppúgy, mint IX. Pius előtt, «az általános szavazatjog nem egyéb, mint hazugság». A lyoni anarchista-pör egyik vádlottja, Bordat, minden himezés-hámozás nélkül kimondta, hogy «munkásokat küldeni egy parlamentbe, ugyanannyi, mintha egy anya bordélyba küldené leányát». Tudják ők azt, hogy az általános szavazatjog alapján a pusztítás műve sohasem teljesülhetne, azért minden választásnál a passivitást prédikálják, ekkép takargatva elenyésző kisebbségöket a polgárok egy részének vétkes közönyével.

Az 1882-iki lyoni pörnél egy érdekes okmány került felolvasásra, mely minden részletében megvilágítja az anarchista programot. E program leglényegesebb pontjai: «Felvilágosítani a népet, hogy ne várjanak semmit a politikusoktól sorsuk javítására; következésképen inteni a munkás osztályokat, hogy tartózkodjanak mindazon jogok gyakorlásától, melyeket részükre az alkotmány biztosít, mert azok csupa fictiók. Gyülekezési és sajtószabadság, a magánlak és a levéltitok sérthetlensége, csak annyiban léteznek, a mennyiben a nép nem veszi azokat igénybe, mert a nép csak oly jogokkal bírhat, a melyeket erőszakkal csikart ki. Terjeszteni kell mindenkéféltől a választók minél nagyobb köreiben azt a meggyőződést, hogy az általános szavazatjog sem egyéb, mint a tömegek despotismusa, tehát éppen olyan despotismus, mint más egyéb. Állás foglalandó továbbá minden választáson alapuló functio ellen, mert mihelyt valakire mandatumot ruházunk, rögtön önhatalmat vél nyerni az a kapott mandatum végrehajtására, s mihelyt a nép megbízottak kezébe teszi le souverainitását, a dolog természete hozza magával,

hogy a megbizottak azt saját javukra használják fel. De különösen megbélyegzendők és elítélendők a radikális és szélső pártok képviselői és legkülönösebben a munkás képviselők, mert ezek csak azért használják lépcső gyanánt a proletariatumot, hogy aztán pactájanak a «bourgeoisie»-val.

Hogy milyen megdöbbentő erkölcsi axiómákra vezet ez a program, azt kétségtelen világitásba helyezi egy nemrég meginterviewolt anarchista corypheus, *Tennevin* azon teljes megfontoltsággal tett nyilatkozata, hogy a jó gazdagok és a jó munkások voltaképp még sokkal ártalmasabbak, mint a rosszak, és «ezeket fogják legelső sorban agyonlőni, mert világos, hogy a gonosz gazdag gyűlölséget kelt maga iránt, holott a jólékű a naivabbakat arra vezeti, hogy elnézzék neki gazdagságát».

Az anarchisták által óhajtott állapotot ha ismerni akarjuk, — mondja B. — úgy messze kellene visszamennünk a századok folyamán, túl az őstörténelmi időkön, egész a bronz- vagy a kőkorszakig, a mikor az emberek mint vadállatok, ipar és művészet, jog és törvény nélkül éltek a természet roppant legelőin. De ebből is csak új társadalom alakulna ismét, a szabadság és az emberi természet változhatatlan törvényei szerint, s ez a társadalom valószínű, hogy semmivel sem lenne jobb a mainál.

Tehát az anarchia nem egyéb, mint egyes és közönséges büntetések fellázadása a törvény tekintélye ellen. Egyeseké, mert hiszen az anarchisták már elveiknél fogva is kizárják a fegyelmet, a vezérletet, a társas szervezkedést. Néha a viszonyok kényszerűsége folytán összeállhatnak egy-egy csoportba, de ezek a csoportok mindig összetartás nélkül valók. Nem kell tehát hinni egyetemes anarchismusban; az anarchismusnak akadhatnak katonái, kik a «tettek propagandáját» megkoczkáztatják, de e végre nem szükség, hogy éppen anarchisták legyenek. Anarchista hadsereg pedig nincs és nem is lehet soha, és nem fog megvalósulni Zola sötét jóslata a *Germinal*ban, mikor a kosmopolita gonosztevő «nyugodtan fog az irtás művéhez, mindenütt, a hol dynamit van, hogy légből röptesse a városokat és az embereket».

A füzet további tartalma *Adrien Audibert* értekezése «Az elmebeteg és tékozlók helyzetéről a római jogban, s az orvosi tudományoknak e kérdések jogi fejlődésére gyakorolt befolyásáról». Rámutat ebben az épelméjűség és az elmebetegség közti szabatos határvonal megjelölésének nehézségeire, melyek abban állanak,

hogy míg a jogász ily eseteket a látszat szerint kénytelen megítélni s elmebetegséget csak ott vehet föl, a hol az a józanészszel ellenkező szavak és cselekedetek aberrációjában jelentkeznek, addig az elmeorvos azt allegálja, hogy a téboly nem vonja szükségkép magával az értelem teljes megbomlását, sőt lehet valaki elmebeteg, habár értelmesen beszél és cselekszik is.

Audibert kifejti, hogy egészen hasonló problema már a régi Rómában is fölmerült. A tizenkét táblás törvény csak a «furiosust» említi, mikor számára gondnokot rendel ki. Ugyde azonkívül ismerte a római jogelmélet a «demenst»-t és «mente captus»-t is, mint az elmebetegség különös árnyalatait, ezeknek pedig a praetori jog csak sokkal később rendelt «curator dativus»-t. Miben különböztek tehát a «demens»-ek és «mente captus»-ok a «furiosusok»-tól — ez a kérdés az, melyre a tudomány mai állása még nem bír kielégítő feleletet adni.

Némelyek szerint ugyan a «furor» világos időközöktől megszakított erőszakos rohamokban állott, holott a «dementia» az értelem teljes hiányát jelentette. Ámde a Justinian-féle codex és a Digesták szövegeinek tanulmányozása meggyőz arról, hogy a «furiosus» tébolya is lehetett állandó, s megfordítva a «dementia» is lehetett mulékony. E szövegek szerint a «lucidum intervalum»-ok nem a «furiosus»-ok, hanem a «lunaticus»-ok ismérveiként szolgálnak. A német tudományosság felfogása szerint a «furiosus» és «demens» közötti különbség inkább az őrzöngés és a gyöngelméjűség fogalmának felel meg. De e föltevés ellen ismét az harcol, hogy a római terminologia a gyöngelméjűt «fatuus»-nak nevezte. Mindezen vitás kérdésekben Audibert következtetései abban culminálnak, hogy e különböző nemei az elmebetegségeknek az elméletben nem voltak mind egy időben elfogadva, hanem a lelki élet abnormitásainak felfogása időről időre változott, s míg a decemvirek még csak a «furor»-t tekintették szorosan vett elmekórnak, addig a praetori jogalkotás már a «demens»-re is kiterjesztette a korlátolt elméjűség kriteriumait; sőt tudjuk, hogy a stoikusok még ennél is tovább mentek, és mint Cicero egy helye tanúsítja, esztelenséggel bélyegezték még azokat is, kik indulataik és szenvedélyeik felett uralkodni nem tudtak, s ez a felfogás is rajta hagyta nyomait a római jogfejlődésen.

Gazdag irodalmi rovatán kívül még rendkívül érdekes megfigyelések sorozatát kezdi meg a füzet az angol Mac Donald után

a sexualis pathologia némely különös eseteiről, melyeknek tárgyait a sexualis aberratiók néhány ismertebb typusa szolgáltatja; így egy 15 éves bostoni «gyermekkinzó» (boy-torturer), úgyszintén egy bostoni sekrestyés, kit «fejbeverő»-nek (brainer) nevez a czikk, s végül a titokteljes hírre vergődött londoni «hasfelmetsző» Jack.

—r—n.

* * *

Revue philosophique de la France et de l'étrangère, dirigée par Th. Ribot. Dix-huitième année Nr. 1. Janvier 1893.

Marillier folytatja az amerikai jeles psychologus, William James nyomozásainak ismertetését: «La Psychologie de William James» czím alatt. Ha a megismerésnek tárgyait képező dolgok, ha a gondolkodásunkat képező eszmeáramok sorozatának minden egyes láncszeme egyforma fontossággal bírna előttünk, úgy nem gondolkoznánk. Gondolkozni annyi, mint felfogni, kiemelni, kiválasztani valamit; de hogy ekkép gondolkodásunknak határozott tárgyat adhassunk, úgy kell berendezkedve lennünk, hogy értelmi életünk minden pillanatában bizonyos érzetek vagy képek uralkodhassanak a többiek felett, egyedül foglalhassák el öntudatunkat, egyszóval képeseknek kell lennünk a figyelmezésre. A lelki tünemények vizsgálatánál mindig szem előtt kell tartanunk, hogy tapasztalatunk csak oly esetekből áll, melyeket megfigyeltünk, s figyelmeznünk csak azokra szoktunk, a melyek egy vagy más szempontból érdekelnek. Hogy egy kép szabatosan előnkbe tűnhessék, erre nézve szükség, hogy az némileg elszigetelve álljon más benyomásoktól.

A figyelemnek ez a nevezetes kérdése újabb időben a lélektan egyik alapvető kérdésévé emelkedett. Főleg két elmélet bontakozott ki az idevágó kutatásokból: az egyik, melyet Ribot állított fel «Psychologie de l'attention» czímű munkájában, a hatók elméletének nevezhető; a másik, melyet épp a jelen czikk írója, Marillier fejtett ki bővebben, s melyhez James is csatlakozni látszik, a figyelmet a képzetek közti *mennyiségi* különbözet eredményeként fogja fel. De James két pontban mégis eltér e magyarázattól. A mint ő a gondolatot érti, nála nem lehet szó a képzetek összeütközéséről, csupán az egyszerű tudat tárgya külön-